Un „ideolog" junimist: A. Lambrior

Destinul lui Alexandru Lambrior (1845–1883), deşi fulgurant, se înscrie în galeria întemeietorilor de şcoală. Va fi coleg de generaţie, la Liceul Naţional din Iaşi, cu G. Panu, Calistrat Hogaş şi C. Dimitrescu-Iaşi. Din 1867, se înscrie, ca bursier al statului, la Facultatea de Litere din Iaşi, unde devine discipolul lui Titu Maiorescu. Concomitent, este angajat, din 1868, ca „pedagog repetitor" şi apoi ca „pedagog suplinte pentru cursurile de ramul literar" la liceul ieşean. Din 1869, este numit profesor de istorie la liceul din Botoşani, în 1872, la Liceul Militar din Iaşi, iar în 1874 revine la catedra de istorie a Liceului Naţional. Membru activ şi teoretician al „Junimii", conferenţiază în cadrul „prelecţiunilor populare" şi este prezent cu articole, încă din 1873, în paginile „Convorbirilor literare". Va fi unul dintre cei trei bursieri, alături de G. Panu şi G. Dem. Teodorescu, pe care Titu Maiorescu, în calitate de ministru, îi trimite, în 1875, la Paris. Aici audiază cursurile de lingvistică ale lui Michel Bréal, Gaston Paris şi Arsène Darmesteter, se înscrie la l'École Pratique des Hautes Études şi colaborează la revista „Romania". Se întoarce în ţară în 1878 şi îşi continuă activitatea didactică la Liceul Militar şi apoi la Liceul Naţional din Iaşi. În 1879, suplineşte Catedra de limba română în comparaţie cu celelalte limbi romanice de la Universitatea din Iaşi, iar în anul următor susţine aici o serie de „lecţiuni" intitulate *Din istoria limbii române*.

Format la şcoala neogramatică, A. Lambrior este considerat, pe drept cuvânt, creatorul lingvisticii diacronice româneşti şi, în acelaşi timp, un „întemeietor al ştiinţei filologice"[155]. Folcloristica a constituit, de asemenea, terenul in-

[155] C. Săteanu, *Figuri din „Junimea"*, Bucureşti, Editura „Bucovina", 1936, p. 267.

BDD-B12-10 © 2012 Casa Cărţii de Ştiinţă
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 22:11:17 UTC)

vestigațiilor sale predilecte, el fiind preocupat de ideea alcătuirii unui corpus cât mai complet al creațiilor populare. Biografia intelectuală a junimistului ieşean pare să stea sub spectrul unei dihotomii, a unei dualități pe care o purta în ființa sa lăuntrică, în el încăpând, de fapt, după cum susținea I. Şiadbei, „doi oameni: unul romantic, cu privirea îndreptată înspre trecut, iubitor al realităților noastre naționale; altul pozitiv şi rece, care cercetează adevărul în afară de orice considerații, care priveşte schimbările limbii ca fenomene naturale, ale căror rosturi căuta să le prindă în cadrul unor legi generale. Cele două aspecte sunt succesive în ordine cronologică”[156]. Continua pendulare între patosul demonstrației, cu efuziuni pamfletare, şi rigoarea analizelor aplicate, seci, pe care le desfăşura metodic, vin să-i definească în egală măsură personalitatea.

Prima contribuție filologică mai importantă o va publica în „Convorbiri literare”, nr. 9, din 1873, cu titlul *Limba română veche şi nouă (Tălmăcirea românească a scrierilor lui Oxenstiern)*[157]. Nu întâmplător, lucrarea va fi menționată de Maiorescu în *addenda* la studiul său *Direcția nouă în poezia şi proza română*, fiind apoi inclusă de Eugen Lovinescu în *Antologia ideologiei junimiste*, publicată în 1942. Textul lui Lambrior reflectă, în esență, câteva dintre orientările criticismului junimist în privința chestiunilor de limbă. Comentariile sale sunt axate în jurul a patru manuscrise ale traducerii *Cugetărilor* lui Oxenstiern, copiate în Moldova între anii 1781–1807. Autorul observă modul în care această scriere, „un fel de filosofie practică, morală”, corespundea spiritului critic al publicului de la sfârşitul veacului al XVIII-lea. Pe marginea unui exemplar, un cititor îşi arăta interesul de a afla „multe ce-mi sânt trebuitoare la a mea petrecere”, în altă parte, însă, un altul era mai sceptic în aprecierea lecturii, care a fost „numai pentru o zăbavă, iar nu

[156] I. Şiadbei, *Alexandru Lambrior*, în „Viața românească”, XV, 1923, nr. 6, p. 407.

[157] A. Lambrior, *Studii de lingvistică şi folcloristică*, ediție îngrijită şi studiu introductiv de Ion Nuță, Iaşi, Editura Junimea, 1976, p. 3–16.

BDD-B12-10 © 2012 Casa Cărții de Știință
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 22:11:17 UTC)

spre un folos”[158]. Însemnătatea scrierilor lui Oxenstiern constă, potrivit lui Lambrior, atât în înrâurirea pe care ar fi putut-o avea asupra generației din epoca difuzării lor, cât şi în limba pe care o promovau. El este încântat de acuratețea limbii pe care au utilizat-o traducătorii, o limbă populară vorbită care tindea către „o dezvălire firească pentru a îndeplini cererile nouă ale gândirei”[159]. În schimb, respinge de pe o platformă conservatoare tendințele de „alungare” din limbă a cuvintelor vechi şi de impunere a unor termeni noi, care „nu pot intra niciodată în acea legătură armonică cu restul limbei[160]”. Prin paralela plastică pe care o face cu „individualitatea intimă a cristalului”, el îşi însuşeşte, în fond, „conceptul organicist al limbii”, după expresia lui Tudor Vianu[161], înțelegând că evoluția unui cuvânt nu este un fenomen izolat, ci are loc în strânsă conexiune cu fizionomia limbii de la un moment dat. Lambrior îşi va nuanța, ulterior, într-o notă mai extinsă din *Introducerea* la *Cartea de citire*, punctul de vedere referitor la adoptarea neologismelor în limbă.

Aceleaşi idei sunt dezbătute, pe linia militantismului junimist, şi în articolul *Limba cronicarilor şi limba de astăzi la români*, publicat tot în „Convorbiri literare”, nr. 3, din 1874[162]. Filologul manifestă aceeaşi predilecție pentru limba vechilor cronici, care exprimă „graiul românesc, în curgerea lui, pe acea vreme”. Stilul cronicarilor nu era, după părerea sa, tributar unor modele retorice străine, nici nu se datora unei intenționalități artistice imanente. Cu toate acestea, frazele lui Miron Costin, de pildă, aveau o anumită fluență „de la sine, după legile oricărei minți în care gândirea are curs firesc şi nesilit”. Prin această analogie, autorul nu scapă

[158] *Ibidem*, p. 6.
[159] *Ibidem*, p. 11.
[160] *Ibidem*, p. 14.
[161] Tudor Vianu, *Scriitori români*, ediție îngrijită de Corneliu Botez, antologie de Pompiliu Marcea, vol. II, Bucureşti, Editura Minerva, 1970, p. 129.
[162] A. Lambrior, *op. cit.*, p. 17–19.

BDD-B12-10 © 2012 Casa Cărții de Știință
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 22:11:17 UTC)

prilejul de a reaminti că singura cale pentru viabilitatea limbii literare este restabilirea legăturii cu limba vorbită populară. El este totuşi conştient, într-un alt articol, că limba „poporană" trebuie să fie curățată de „provincialisme". Dar intransigența sa față de „beția de cuvinte", pe care o incriminase tot atunci şi mentorul său, Titu Maiorescu, în studiile sale de „patologie literară", ia tonuri la fel de categorice şi prin pana discipolului: „Cei mai nenorociți însă dintre toți poeții şi literații sunt acei care întrebuințează neologismele fără ca acestea să-i poată duce la vreo fântână literară"[163].

Opiniile lui Lambrior în legătură cu începuturile scrisului în limba română sunt puse în circulație şi în alte lucrări. Este printre primii savanți români care a admis faptul că s-a scris în limba autohtonă şi înainte de 1500. Într-un studiu mai amplu publicat în „Convorbiri literare", din 1881, el va afirma, în mod argumentat, că „românii au scris în toate timpurile limba lor şi că, până la primirea liturghiei şi limbii slave în biserica lor, au scris cu litere latine"[164]. Supozițiile pe care le face privind vechimea tradiției literare româneşti vor fi îmbrățişate, în perioada următoare, de A.D. Xenopol şi Alexandru Rosetti. În acelaşi articol, intitulat *Îndreptariu*, va aborda, în spirit pozitivist, şi alte aspecte ale grafiei chirilice româneşti, pe baza unor exemple excerptate din documente şi din tipărituri vechi româneşti, într-o demonstrație convingătoare în favoarea sistemului ortografic fonetic. Nu pot fi trecute cu vederea nici teoriile sale despre originea limbii române literare. El este printre primii filologi care îi conferă, fără rezerve, lui Coresi un rol precumpănitor în dezvoltarea românei literare. Această supralicitare a contribuției tipăriturilor coresiene, ca şi a *Bibliei* din 1688, este asumată, mai întâi, în „Convorbiri literare", nr. 2, din 1880, unde, vorbind despre „chestiunea ortografică", Lambrior face o paralelă între graiul muntean şi dialectul din Paris şi Île-de-France, în jurul căruia s-a polarizat procesul de unificare a limbii

[163] *Ibidem*, p. 169.
[164] *Ibidem*, p. 43.

BDD-B12-10 © 2012 Casa Cărții de Știință
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 22:11:17 UTC)

franceze[165]. În anul următor, în „Romania", el revine asupra subiectului şi susţine că limba primelor traduceri religioase făcute în Transilvania a exercitat o influenţă puternică asupra a tot ceea ce s-a scris în Moldova şi Muntenia, celelalte graiuri „stingându-se" în faţa acestei limbi literare: „C'est cette langue des livres religieux imprimés à Braşov, qui jouant le rôle de langue littéraire, a maintenu l'unité de roumain: les différents parlers populaires se sont presque éteints devant elle"[166]. Această opinie, împărtăşită apoi şi de N. Iorga, O. Densusianu, Al. Rosetti sau P.P. Panaitescu, a devenit, pentru mai multe decenii, un loc comun al filologiei româneşti, lui I. Gheţie revenindu-i meritul de a o reevalua critic şi de a stabili baza dialectală a românei literare[167].

Opera filologică de căpătâi a lui Lambrior o reprezintă culegerea de texte publicată în 1882, care va cunoaşte încă două ediţii postume (ultima cu un adaus de Gh. Ghibănescu), având un titlu simplu şi sugestiv: *Carte de citire*[168]. Este considerată, pe bună dreptate, cea mai populară crestomaţie de texte vechi româneşti, a treia în istoria disciplinei, după cele ale lui T. Cipariu şi B.P. Hasdeu, pe care, de altfel, le şi fructifică parţial. Autorul enunţă în prefaţă dezideratul didactic şi, în subsidiar, cel estetic, pe care şi le propune, convins că „mult mai bine se va învăţa adevărata limbă românească citind şi recitind bucăţi bine scrise, decât învăţând la regule stilistice pe de-a rostul"[169]. Introducerea amplă care precedă culegerea constituie un adevărat compendiu de istorie a limbii române, o analiză riguroasă asupra evoluţiei

[165] *Ibidem*, p. 34.
[166] *Essai de phonétique roumaine*, în „Romania", X, 1881, nº 39, p. 361.
[167] Vezi Ion Gheţie, *Introducere în studiul limbii române literare*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1982, p. 102–114.
[168] *Carte de citire (Bucăţi scrise cu litere chirilice în deosebite veacuri)*. Cu o introducere asupra limbei româneşti, Iaşi, Tipografia Buciumului Român, 1882; ediţia a II-a, Iaşi, 1890; ediţia a III-a, cu adaus de texte din *Psaltirea Scheiană*, din *Codicele Voroneţean* şi 5 documente în original de Gh. Ghibănescu, Iaşi, 1893 (pe copertă: 1894).
[169] *Carte de citire*, 1882, p. [2].

BDD-B12-10 © 2012 Casa Cărţii de Ştiinţă
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 22:11:17 UTC)

fenomenelor fonetice şi morfologice, din perspectiva metodei comparativ-istorice, cu exemplificări din textele vechi, completată de o prezentare succintă a grafiei chirilice. Textele antologate, dispuse cronologic şi pe genuri, datează din secolul al XVI-lea şi până la începutul secolului al XIX-lea, fiind reproduse cu caractere chirilice, cu excepția versiunii *Tatălui nostru* a lui Luca Stroici, scris cu litere latine. Ele sunt localizate şi datate, la nivelul cunoştințelor din epocă, fiind precedate de scurte comentarii asupra grafiei şi a limbii textului. Însuşi filologul recunoştea limitele documentării sale, notițele redactate ulterior, în care sunt adăugate noi date biografice ale autorilor vechi, urmând să fie publicate postum în „Contemporanul", nr. 3, din 1889.

Chiar dacă scrierile sale au, în multe privințe, semnificația unui pionierat, posteritatea lui Lambrior rămâne, într-un fel, sub verdictul lui G. Călinescu: „Restrânsa sa operă filologică se aminteşte cu venerație, dar nu se consultă niciodată"[170]. Într-adevăr, destinul nu i-a fost deloc favorabil, iar umbra anonimatului pare să-i fi acoperit cu totul numele, de o sonoritate aparte. Însă figura filologului este mereu asociată, păstrând proporțiile, cu aceea a lui Eminescu şi a lui Creangă, aşa cum i-a evocat, cu vervă memorialistică, G. Panu, cronicarul Junimii: „Pe un fond comun cu al lui Creangă, el se ridică prin inteligența şi cultura sa la înălțimea omului de ştiință care îşi iubeşte profesiunea, dar mai ales materialul asupra căruia experimentează. Lambrior a iubit mult specialitatea sa, filologia, dar a iubit-o în mare parte şi fiindcă îi dădea ocazie zilnică de a se ocupa de trecutul acelui popor, de limba populară în care găsea formele cele mai curate, de limba actuală, pe care o diseca cu cruzime, voind să triumfeze în contra curentelor nesănătoase. Avea şi el puțină imaginație, în felul lui Eminescu (…), se entuziasma lesne, pleca iute pe o cale, dar, fiindcă spiritul său era disciplinat de la natură şi prin studii

[170] G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, ed. cit., p. 440.

BDD-B12-10 © 2012 Casa Cărții de Ştiință
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 22:11:17 UTC)

căpătase disciplina ştiinţifică, el ştia să se oprească la timp; pe când Eminescu se afunda tot mai mult în închipuirile fanteziei sale. Din această corelaţie şi afinitate între aceşti trei oameni s-a stabilit îndată legătura între ei”[171]. A fost, oare, această comuniune spirituală una conjuncturală, întâmplătoare, sau purta ea semnele atracţiei inefabile dintre cei aleşi?

[171] G. Panu, *Amintiri de la „Junimea” din Iaşi*, vol. I, Bucureşti, Editura Remus Cioflec, 1942, p. 155.

BDD-B12-10 © 2012 Casa Cărţii de Ştiinţă
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 22:11:17 UTC)